

2.4. Ipari körkép Dél-Pannónia szlovén oldalán

A két szlovén dél-pannon statisztikai régióban a Muravidéken és a Drávavidéken is egyaránt az ipar a gazdaság második legnagyobb ágazata, előbbiben a bruttó hozzáadott érték 46,8%-át, utóbbiban 35,1%-át adják az ipari tevékenységek. A területen korábban, a második világháború és a szocializmus ideje alatt jelentős nehézipari vállalkozások működtek, azonban mivel ezek első számú célterülete a jugoszláv állam volt, az 1990-es évek állambomlása és a gazdasági átmenetből fakadó privatizáció a hanyatláshoz, a nagyságrendi gazdasági visszaeséshez vezette e vállalatokat. Ami nem rengett meg, az a mind a két térség jelentős agrárjellegére építkező élelmiszer- és faipar. Éppen ezért a részletes iparági elemzést célszerű ezzel kezdeni.

2.4.1. Élelmiszeripar

A régió Szlovénián belül is jelentős mezőgazdasági termelésével (takarmánynövények, állati termékek, bor) együttműködve jelentős feldolgozóipari kapacitás jött létre, amelynek fő csomópontjai Muraszombat, Ormoz, Gornja Radgona, Maribor és Lendva. Az élelmiszeripar területén kiemelkedő vállalatnak számít az 1920-as években alapított, kezdetben Gornja Radgona-i székhelyű Panvita. A cég gyökerei a báni birtokokra vezethetők vissza, amelyek a korai fejlesztések bevezetésének hatására az akkori Szerb-Horvát-Szlovén Királyság legnagyobb mezőgazdasági üzemévé nőttek ki magukat. Újabb lökést az ország első vágóhídjának megnyitása adta az akkor már vállalatként működő Panvita-nak. Mára a nemzetközi piacon is helytálló tíz vállalkozást magában foglaló muraszombati konszernként jellemezhető a vállalat, legjelentősebb kiviteli cikkei hústermékek, de feldolgozott zöldségfélék és borok is jellemzik az árukészletet, ami a hazai értékesítés mellett a szomszédos országok piacaira is eljutnak. Meg kell jegyezni a vállalat ökológiai tudatosságát, hiszen a melléktermékek feldolgozásával 26 000 MWh zöldenergiát állítottak elő.⁴³

A közvetlen mezőgazdasági termékek feldolgozása mellett a természet kincseinek feldolgozása is jelentősen hozzájárulhat az élelmiszeriparhoz. Jelesen a radenci székhelyű Radenska ásványvíz üzem működése emelhető ki a vizsgált régióban. A 140 éves múltra visszatekintő vállalkozás működését forrásvíz palackozásával kezdte, majd a paletta szélesedésével (ásványvizek, ízesített vizek, egyéb italok) világhírnévre tett szert, legjelentősebb exportterületei az Amerikai Egyesült Államok, Kanada és Európa több területe.⁴⁴

⁴³ <http://www.panvita.si/en/group-panvita/history/>

⁴⁴ <http://www.radenska.si/en/company/>

Ami az élelmiszeripart illeti, fontos a fennmaradás érdekében a folyamatos alkalmazkodás a globális gazdaság folyamataihoz. A nagy exportra is termelő cégek mellett mára a belső piacokat ellátó kisebb élelmiszeripari üzemeknek (tejüzemek, konzervgyárak) is szembe kell néznie a piaci versennyel, hiszen az európai uniós tagság és a különböző kereskedelmi egyezmények hatására megjelentek a külföldi áruk is Szlovénia piacain. A helyi vállalkozásoknak tehát versenyképesnek kell lennie, amihez elsősorban az innovációkra van szükség. Az érintett két régió országon belüli mezőgazdasági vezető szerepe miatt nem valószínűsíthető, hogy az élelmiszeriparban jelentős visszaesések következnek be.

2.4.2. Textilipar

A dél-pannon térségben az élelmiszeripar mellett szintén jelentős gyökerekkel rendelkezik a textilipar, amelynek a többi ágazathoz hasonlóan szerkezetváltásra volt szüksége az 1990-es évek óta. A változások kiváltó okai egyrészt külsők (jugoszláv piacok elvesztése, kereskedelem liberalizálása, fogyasztó igények változása), másrészt belsők (elavult termékek, magas előállítási költségek) voltak (Kovač et al. 2009). A szerkezetváltás és a piaci igényekhez való alkalmazkodás kevésbé sikerült a két régió vállalatainak, így kevés jelentős ipari termelő üzem maradt fent napjainkra. Ez többek között arra is visszavezethető, hogy az országos iparpolitika hangsúlyai is átrendeződtek. A szektor három jelentősebb válságperiódust élt át az új szlovén állam kialakulása után a régióban. Az első jelentős visszaesést hozó válságév az 1995-ös volt, amikor az összes textilipari munkahely több mint 25%-a megszűnt, majd 1998-ban újabb több mint 30%-os leépítés történt. A negatív csúcsot 2000-ben regisztrálták, amikor a textilipari munkaerő csupán néhány ezret ért el. A globalizáció, a kereskedelem és a változó piaccgazdaságban elkerülhetetlenül magával hozta a recessziót és hanyatlást ezen ipari tevékenység területén (Lorber 2006).

Az iparág kapcsán a térségben talán egy kiemelkedő vállalkozást érdemes megemlíteni, a bántornyai székhelyű, 1959-ben alapított Planika vállalatot. A vállalkozás a kezdetek óta a cipőgyártás meghatározó szereplője az országban, eleinte 60 alkalmazottal és 20 ezer pár cipő/év teljesítménnyel működött, elsősorban alkalmi és sportcipőkre szakosodva. Később a palettába bekerült a túracipők készítése, valamint az 1974-es évtől az Adidas partnereként az ismert márka egyes kollekcióinak gyártása is ide került. Jelentős eredmény az 1979-es, amikor az 552 alkalmazottal elérte a gyár az egymillió pár éves teljesítményt. Közben további partnerek csatlakoztak (Meindl, Uvex), viszont a legjelentősebb visszaesést az Adidas szerződés 1995-ös felbontása hozta, mely jelentős létszámleépítéssel járt, ezzel a régió általános tendenciái a vállalatnál is megfigyel-

hetők. Az ezredfordulóra a technológia részbeni gépesítése és a csökkenő kereslet miatt a munkavállalók száma 391-re csökkent az éves termelés pedig 471 ezerpárra. 2005-ben az eredeti cég csődöt jelentett az akkori 250 dolgozó elbocsátása is megtörtént. Új fordulatot a 2006-os év hozott, amikor Planika Turnišče Ltd. néven 242 munkavállalóval új cég alapult, már kifejezetten a túra stílusra összpontosítva. Az új cég piaci súlya jóval kisebb, mint elődjéé, ezt mutatja a kevesebb, mint 9000 eurós kezdő tőkéje is.⁴⁵

2.4.3. Fafeldolgozás és építőipar

A térség erdős-hegyes részein kitermelt faanyag feldolgozása régóta jelentős szerepet játszik a térség gazdaságában. A globalizáció hozta környezettudatossággal mindezt megtoldva válhatott a maribori Lumar piacvezető vállalkozássá. Az 1992-es alapítású vállalkozás elsősorban hazai faanyag feldolgozásával valószínűsíti meg az építési beruházásait, elsősorban a szlovén, osztrák és olasz hegyvidékeken. Az igényekhez való folyamatos alkalmazkodás hatására 2007-ben elkészült a vállalkozás által készített első passzív ház, melyet több ilyen követett, sőt a későbbiekben középületek (pl. óvoda) is megvalósultak a passzív technológiákra alapozva.⁴⁶

2.4.4. Gép- és elektronikai eszközgyártás

Ezek viszonylag fiatalabb ágazatok, legalábbis a jelentőségüket tekintve. A háztartási- és barkácsgépek előállításának egyik régiós zászlóshajója, az Elrad is mindössze alig másfél évtizedes működést tud magáénak, mára mégis közel 33 millió eurós éves bevétellel rendelkezik több mint 300 embert foglalkoztatva. Ezen felül nemzetközi szerepét jelzi, hogy két leányvállalattal rendelkezik, Szerbiában 2004, Kínában 2007 óta folytat termelő tevékenységet.⁴⁷

A fémmegmunkáló gépek területén ugyan már közel fél évszázados gyökerekkel rendelkezik a lendvai Valstroj vállalat, mégis jelentőségét és hírnevét az elmúlt húsz évben szerezte meg, és 2002 óta európai uniós szabványoknak és előírásoknak való megfelelést igazoló minősítéssel is bír. Fejlődést mutatja a növekvő tőkeállománya is mely már a 4 millió eurós értékhez közelít.⁴⁸

A rendszerváltást követő gazdasági szektorok közötti súlypontok átrendeződése (tercierizáció) mellett az ipari tevékenységen belül is végbement egy át-

⁴⁵ <http://www.planika.si/ENGLISH/zgodovina.html>

⁴⁶ <http://www.lumar-house.com>

⁴⁷ <http://www.elrad-int.si/html/GB/History.html>

⁴⁸ <http://www.varstroj.si/index.php/varstroj-dd.html>

rendeződés, melynek hatására egyes nehéz- és vegyipari ágazatok korábbinál jelentősebb szerepre tettek szert, főként a nemzetközi konszernek szlovéniai részei, mint pl. a Henkel. Azonban ahhoz, hogy ezek a nagyvállalatok valóban jelentősek legyenek mindenképpen együttműködésekre és szinergiákra van szükség. Erre építve a két érintett régió fejlesztési terveiben megjelenik prioritásként az ipari parkok és övezetek kialakítása és fejlesztése. A Muravidéken 5 (Felsőregede, Radenci, Ljutomer, Lendva, Muraszombat), a Drávavidéken 4 (Maribor, Hoče Slivnica, Lenart, Slovenska Bistrica) jelentősebb ipari körzet kialakítása és jelentős fejlesztése volt a célja a 2007–2013 közötti stratégiáknak (regionális fejlesztési stratégiák). Természetesen a folyamatok nem állhatnak meg, a következő programozási ciklusban is fontos az ipari övezetek további fejlesztése.

3. Szolgáltatások

Az európai gazdaságban az elmúlt évtizedek strukturális változásokat hoztak, melyek két fő trendnek köszönhetőek. Az első megfigyelhető változás az általánosságban vett ipari tevékenységek zsugorodása, visszaszorulása, vagyis a dezindusztrializáció. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető az üzleti szolgáltatások, a terciér szektor előretörése, gazdasági súlyának jelentős növekedése (*Kox – Rubalcaba* 2007). Ezzel az előretöréssel együtt a szolgáltatások területi fejlődésben játszott szerepe is megkérdőjelezhetetlenné vált, a terciér szektor az egyre bonyolultabb és összetettebb termelési és elosztási rendszerek meghatározó tényezőjévé vált, de továbbra is elválaszthatatlan a gazdasági növekedés hagyományos értelemben vett beindítójaként számon tartott feldolgozóipari tevékenységektől (*Raffay* 2004).

Dél-Pannónia két országában a terciér szektor jelentős fejlődése előtt az 1990-es évek gazdasági, politikai folyamatai (rendszerváltás, függetlenné válás) nyitották meg a lehetőséget. Mind Szlovéniában, mind pedig Horvátországban jelentős terciérizálódás ment végbe ekkor, aminek köszönhetően a szolgáltató szektor a legjelentősebb gazdasági ág, illetve a legjelentősebb foglalkoztató is. A fejezet bevezetőjében érdemes áttekinteni a két ország egészére vetítve a szolgáltatások néhány fontosabb statisztikai indikátorát.

A 74. táblázatból látható, hogy a két országot összehasonlítva a legnagyobb eltérés az átlagkeresetekben mutatkozik meg. Ez a tendencia azonban országon belül is igaz, ugyanis Horvátországban is jelentős különbség mutatkozik a szolgáltatások egyes ágai közötti átlagkeresetekben. A legmagasabb átlagkeresetet nem meglepő módon a pénzügyi szolgáltatások szektora tudhatta magáénak (1015 euró), míg a legkevesebb átlagos nettó jövedelmet a közigazgatási szol-